

KUNSTEN

[K] VERWOESTING EN OPBOUW. HET WERK VAN MARJAN TEEUWEN

Je vindt doorsnee deuren in een doorsneehuizenblok als je de Putsebocht in Rotterdam-Zuid inloopt, op zoek naar het vierde project van Marjan Teeuwen dat gebaseerd is op afbraak en opbouw. Niets in deze omgeving doet je hart sneller kloppen. Tot je de juiste drempel overgaat en onverhoeds in een zinsbegoocheling belandt door binnen te stappen in een ruimte als een kathedraal. Het tempo van de waarneming loopt op het bevattingsvermogen vooruit. Bezoekers zijn stevast beduusd. In de hoogte wordt de vide met een houten kapconstructie overkluisd, zo fraai en degelijk dat je aan oude monumenten moet denken. Er zijn nissen en panoramische vista's. Aan het bevreemdende van de belevenis wordt bijgedragen door scheve vloeren die halverwege tussen dak en vloer hangen en een houten trap die ergens stopt. Associaties met de fantasievolle *Carceri* van de achttiende-eeuwse Giovanni Battista Piranesi dringen zich op en gaan de strijd aan met de rust en blonde monochromie van de zeventiende-eeuwse Pieter Saenredam. Wat zien we eigenlijk precies?

Een viertal ontruimde vierkamerwoningen uit 1920 zijn door Marjan Teeuwen opengelegd en ruimtelijk herordend, zodat nieuwe verbindingen

en nieuwe constructies zijn ontstaan. Iedere herinnering aan vroegere bewoning is gesloopt. De doortastende afbraak van de etageappartementen heeft een overvloed aan overtollige bouwmaterialen opgeleverd die in gelijkvormige onderdelen zijn gehakt en vervolgens met minutieuze ijver opgestapeld tot nieuwe muren, pilasters, overlopen, gekromde wanden. Imponerend is het om te zien hoe grove ontmanteling hier samengaat met zorgvuldig componeren. Tot deze megalomane transformatie werd de kunstenaar in staat gesteld door woningbouwvereniging Woonstad in Rotterdam, die op termijn het blok wil afbreken voor nieuwbouw. *Verwoest huis Bloemhof* zoals Marjan Teeuwen het project betitelde, is te bezoeken tijdens Art Rotterdam, voorjaar 2013. Menig kunstliefhebber hoopt dat het langer of zelfs voor altijd blijft bestaan.

Marjan Teeuwen is geen architect zoals Gordon Matta Clark, de Amerikaanse kunstenaar (1943-1978) die zijn reputatie ontleende aan de uitsneden die hij dwars door verdiepingen maakte. Ze is fotograaf en haar ensceneringen zijn bedoeld om te worden gefotografeerd. Zo doet ze dat al jaren, de eerste foto's van herschikking en stapeling maakte ze in haar eigen atelierwoning. Er ontstonden kleurcomposities uit een bouwspel van boeken, ordners, rollen plakband, videocassettes, computers

– alles wat men zich kan voorstellen bij de praktijk van het kunstenaarsbestaan vulde het frame. Tjokvol zijn die foto's, maar de grote lijnen en een hint naar een licht ruimtelijk perspectief bieden steeds voldoende houvast om ook de details rustig te kunnen bekijken. Het was destijds een grote stap toen ze een heel leegstaand huis ging gebruiken voor het proces van afbraak en opbouw. Dat gebeurde voor het eerst in 2007 in Den Bosch, de stad waar Teeuwen woont. De aannemer die haar met professionele apparatuur hielp om deze klus te klaren, is haar voor verschillende projecten blijven bijstaan en ook in Rotterdam heeft hij een cruciale rol gespeeld. Zelf maakt Teeuwen een nauwkeurig uitgewerkt plan, de aannemer weet wat bouwtechnisch mogelijk is. Soms plaatst hij een extra stut, die wordt ingekapseld in opgetast bouw materiaal, zodat hij geen inbreuk maakt op de architectonische illusie. Los van de beroepsmensen zijn er tal van studenten en andere tijdelijke krachten nodig om de plannen te verwezenlijken, wat altijd lukt binnen de afgesproken tijd en het budget. Zelf spreekt Marjan Teeuwen over de metafoer van verwoesting en opbouw als de essentie van de menselijke conditie. Wie haar frêle gestalte ziet, de stok waarmee ze de gevolgen van kinderverlamming opvangt, raakt onder de indruk van een andere polariteit: die van een explosieve

mentale krachtcentrale tegenover een ingetoomde fysieke reikwijdte. Ze is een kunstenaar-ondernemer van het onverschrokken soort waartoe in Nederland alleen iemand als Joep van Lieshout behoort.

Ze ging er ook vol tegenaan toen ze in 2010 in het Russische Krasnojarsk, naar aanleiding van haar deelname aan de plaatselijke Biënnale, de spectaculaire uitnodiging kreeg om een riante Pippi Langkous-achtige houten villa te ontmantelen. Die keer besloot ze om ellipsen en afgeronde vierkanten uit de vloeren, muren en plafonds te zagen. Met duizelingwekkende vergezichten als resultaat. De villa is inmiddels afgebroken, maar haar foto's getuigen van wat daar tijdelijk aan houtverplaatsingen en architectonische droomwerkelijkheid was gecreëerd. De fotografie werkt dan als het cement tussen vergelijkende situaties.

Een derde project vond plaats in Amsterdam. Omdat er in Overtoomse Veld een wijk werd gerenoveerd, kon Marjan Teeuwen er terecht in de Mondriaanstraat. Daar opende ze voor het eerst de muren en vloeren van voorheen gescheiden flatwoningen en bouwde binnen de gevels nieuwe ruimten met een accent (de betonconstructie gaf er aanleiding toe) op de horizontale en verticale lijnen van Piet Mondriaan.

Verwoest Huis Bloemhof 3, installation view, 2012 © Marjan Teeuwen.

Teeuwens lef en organisatietalent treden ook aan de dag in de groepstentoonstellingen die ze om de zoveel jaar organiseert. Ze maakt onder de paraplu van Stichting KW 14 in Den Bosch gebruik van lege gebouwen (een aantal malen het grote pand dat voorheen door Rijkswaterstaat werd gebruikt) en in landen als China en Rusland gebruikt ze bestaande musea. Overigens is de recentste tentoonstelling *VoTH* een samenwerking tussen Russische en Nederlandse kunstenaars, die niet alleen in Russische musea, zoals het Moscow Museum of Modern Art, maar ook in Nederland binnen museale muren wordt getoond (Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch). Den Bosch is daardoor al verschillende malen het centrum geweest van actuele bewegingen in de kunst, zichtbaar gemaakt via werken van een dertigtal voornamelijk jonge kunstenaars. Vreemd genoeg valt zoiets van de echte musea niet te verwachten. Voor tentoonstellingen als *Een ceder in mijn tuin* (1998), *Tekenen des tijds* (2003) *Constructed Moment* (2005), *De uitvinding van de traagheid* en *Stressed Spaces* (2009) nodigde Marjan Teeuwen geestverwanten uit en maakte ze haar

eigen artistieke ontwikkeling en nieuwsgierigheid tot het uitgangspunt van een manifestatie. Bij *Tekenen des tijds* stonden de schijnwerpers op buitensporig grote tekeningen. Geleidelijk heeft de fotografie een grotere plaats ingenomen, te midden van eigentijdse installaties en films. Uit de reeks van bijbehorende catalogi, waarin essays van verschillende critici zijn opgenomen, valt door onderzoekers een goed beeld te destilleren van de Nederlandse kunst rond de eeuwwisseling. En tot ver daarna. Terwijl deze curator/kunstenaar druk is met het verzenden van haar werk voor deelname aan internationale tentoonstellingen, heeft ze haar eigen essay voor het volgende evenement alweer in portefeuille.

Matta-Clark maakte deel uit van een groep architecten die hun activiteiten bestempelden tot *Anarchitecture*. Maar zo kaal en deconstructivistisch zijn Teeuwens werken niet. Bij haar gaat het minder om leegte dan om opvulling, minder om rebellie dan om transformatie. Op tv vertelde ze dat *Verwoest huis Bloemhof* ook door vroegere bewoners werd bezocht. Sommigen waren onder de indruk van de

verbluffende verbouwing, maar een wat oudere heer kon er weinig waardering voor opbrengen: alsof er een oorlog had gewoed. Misschien kreeg hij visioenen van zijn stad na het vernietigende bombardement door de Duitsers in het begin van de Tweede Wereldoorlog.

Verwoesting is een thema dat momenteel verschillende kunstenaars bezig houdt. Vandalisme ten gevolge van oorlog is regelmatig het onderwerp van artistieke reflectie, zoals afgelopen zomer regelmatig te zien was op de megatentoonstelling *dOCUMENTA* (13) in Kassel. Met het vernietigen van erfgoed is ook het collectieve geheugen gemeoid. Wat intrigeert in de foto's van Marjan Teeuwen is dat de bouwresten vreemd genoeg functioneren als herinneringsfragmenten. Het is alsof je kijkt naar de opgraving van een vlijtig geordend archief. Een archief als een abstract project. We kunnen er onze eigen gedachten in projecteren. Want door het wegbikken van individuele sporen is de ingreep tijdloos geworden en weggedreven van zijn oorspronkelijke plaats. Weggedreven en vervolgens vastgehecht aan het fotografische papier. Foto's kunnen overal ter wereld worden gezien, via internet kan iedereen *Bloemhof* meebeleven. Maar zonder iets af te willen doen aan de zeggingskracht van de foto's: wie binnengestapt is op Putsebocht 58/60 kan bogen op een meer bedwelmende ervaring. Dankzij – ja natuurlijk, dat was de opzet – het fotografisch objectief.

TINEKE REIJNDERS

www.kw14.nl

Art Rotterdam, van 7 tot 13 februari, www.artrotterdam.nl.
